

Література

1. Boyer C. Resources on Civic Education for Democracy: International Perspectives / C. Boyer, L. Pinhey. – Sacramento, California : U.S. Department of Education, 1997. – 180 p.
2. Carnegie Corporation of New York Guardian of Democracy: The Civic Mission of Schools [Electronic resource] / Carnegie Corporation of New York, & the Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement. – Mode of access: <http://civicmission.s3.amazonaws.com/118/f0/5/171/1/Guardian-of-Democracy-report.pdf>.
3. Colby A. Educating for Democracy : Preparing Undergraduates for Responsible Political Engagement / Colby, Anne, Elizabeth Beaumont, Thomas Ehrlich, and Josh Corngold. San Francisco : Jossey-Bass, 2007. – 384 p.
4. Giroux H. Teacher Education and the Politics of Engagement / H. Giroux, P. McLaren // Breaking Free: The Transformative Power of Critical Pedagogy [Eds. P. Leisty, A. Woodrum and S. Sherblom]. – Cambridge, MA : Harvard Educational Review, 1996. – Vol. 56. – № 3. – P. 213–238.
5. Ravitch D. Left Back : A Century of Failed School Reforms / Diane Ravitch. – New York : Simon and Shuster, 2000. – 560 p.
6. Torney-Purta J. Developing citizenship competencies from kindergarten through grade 12: A background paper for policymakers and educators / Torney-Purta, J., & Vermeer, S. – Denver, CO : National Center for Learning and Citizenship, Education Commission of the States, 2004. – 36 p.

Шахрай В. М., м. Київ

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ЦІННОСТІ ЖИТТЯ У ПІДЛІТКІВ

У статті розкривається діагностичній інструментарій вивчення стану сформованості цінності життя у підлітків: визначаються критерії (когнітивний, емоційний, рефлексивний і поведінково-діяльнісний) та їх показники, характеризуються рівні сформованості цінності життя у дітей підліткового віку та зміст констатувального етапу дослідження.

Ключові слова: цінність життя, сформованість, діагностика, критерії, підлітки.

The article reveals the diagnostic tool for studying the state of the formation of life's value in adolescents: the criteria have been determined (cognitive, emotional, reflexive and behavioral-activity) and their indicators, characterized by the levels of the formation of life's value in adolescent and the content of the qualifying phase of the study.

Keywords: value of life, formation, diagnostic, criteria, adolescents.

Проблема формування цінності життя у молодих людей, зокрема у підлітків, є доволі актуальною в період соціально-психологічного, техногенного напруження, що характеризує нинішній стан українського суспільства.

Питання важливості формування у підлітків цінності життя піднімаються в працях І. Беха, Л. Гончар, Р. Малиношевського та інших [1; 2; 3; 4].

На основі аналізу теоретичних джерел визначаємо головне поняття дослідження – цінність життя, яке трактуємо як виявлення ставлення особи до

життя як найвищої людської цінності, що відображається в усвідомленні нею безпеки життя, пошуку сенсу життя, організації повноти життя на основі творчості та життєвого оптимізму, розвитку життєвої компетентності, створюючи для індивіда можливості гідної людської самореалізації в сучасному проблемному соціумі. У структурі цінності життя виділяємо дві головні субцінності – безпеку життя, повноту життя [4].

Для з'ясування сформованості цінності життя в сучасних підлітків, що стало б базою для розробки методичних рекомендацій для педагогів щодо організації виховної та просвітницької роботи з підлітками та їхніми батьками, нами розроблено критерії та показники цієї сформованості.

Визначаємо такі критерії сформованості цінності життя у підлітків: когнітивний, емоційний, рефлексивний, поведінково-діяльнісний. Розкриємо їх зміст та основні показники.

Когнітивний – усвідомлення індивідом цінності власного життя у фізичних та соціально-духовних вимірах: знання про себе як фізичного, психічного, соціального, духовного індивіда; розуміння можливостей власної життєдіяльності та необхідності дотримуватися її безпеки; осмислення людського життя з позицій гуманності, справедливості, соціальної відповідальності.

Емоційний – розвиненість емоцій і почуттів, позитивне ставлення до свого життя, задоволеність життям: широка палітра емоцій, здатність їх виражати; розвиненість почуттів щастя, любові, радості, віри тощо; позитивна налаштованість на спілкування з природним та соціальним довкіллям.

Рефлексивний – здатність аналізувати свої знання, почуття, наміри, вчинки як представника людського світу; оцінка власної особистості щодо реалізації життєвого потенціалу; оцінка себе з точки зору людської сутності та гідності.

Поведінково-діяльнісний – реалізація знань, вмінь, задатків, спрямувань в життєвій практиці, сформованість життєвої компетентності та життєстійкості: залученість до різних видів занять; насиченість життя діями морально-духовної

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

спрямованості; адекватність поведінки щодо ризиків соціального та фізичного характеру; здатність задіяти ресурси (фізичні, психічні, соціальні, духовні) задля самореалізації (як людини).

На основі названих критеріїв та їх показників визначаємо рівні сформованості цінності життя у підлітків: високий (духовно-творчий); достатній (безпеково-благополучний); недостатній (неусвідомлювано-ситуагивний).

Високий (духовно-творчий) рівень характеризується спрямуванням індивіда до життєвої гармонії, здатністю впливати на життєві обставини, творити їх. До характеристичних ознак цього рівня відносимо: насиченість життя підлітка (залученість до різних видів занять, насамперед творчого змісту, належне і продуктивне коло спілкування); задоволеність життям (учень оцінює власне життя як таке, якому притаманні щастя, любов, віра в майбутнє (оптимізм); відчуття благополуччя і гармонії з навколишнім природним і соціальним світом (учень вміє передбачати та вирішувати ситуації, які становлять ризики для фізичного та соціального функціонування); усвідомлення сенсу життя (учень чітко визначає, що є для нього найголовнішим у житті, що сприяє особистісному розвитку та вдосконаленню); турбота про безпеку життя та здоров'я ґрунтується на знаннях про потенціал сучасного світу та його загрози.

Учень здійснює вчинки духовної спрямованості (усвідомлює цінність власної особистості та інших, діє асертивно, готовий творчо удосконалювати життєві обставини з метою розвитку, реалізації як себе, так і соціального середовища, насамперед мікросередовища). Має високий ступінь життєстійкості (глибоке усвідомлення ризиків сучасного соціального та фізичного характеру, спрямування дій на зниження їхнього негативного впливу на власну особу та на інших).

Достатній (безпеково-благополучний) рівень характеризується соціально-векторним спрямуванням поведінки учня і відображається у таких ознаках: насиченість життя (залученість до різних видів занять, належне коло

спілкування); задоволеність життям (учень оцінює власне життя як таке, якому притаманні феномени щастя, любові); відчуття благополуччя (відсутні суттєві загрози щодо фізичного та соціального функціонування); усвідомлення сенсу життя (учень знає, що є для нього найголовнішим у житті, його опорою); належна турбота про безпеку життя та здоров'я.

Учень здійснює вчинки гуманістичної спрямованості (не ображає інших, довіряє, здатний до розв'язання конфліктів на засадах гуманності, діє справедливо тощо). Має належний ступінь життєстійкості (розвинена здатність щодо уникання ризиків соціального та фізичного характеру).

Недостатній (неусвідомлювано-ситуативний) рівень відображає: життєво-ціннісну невизначеність учня (підліток не може визначити власні життєві цілі, спрямування, чітко усвідомити сенс життя); вузькість життєвого простору (мале коло спілкування, занять, інтересів, зацікавлень); не має відчуття благополуччя (існують суттєві загрози фізичного та соціального характеру з боку інших); незначний рівень турботи про безпеку власного життя та здоров'я.

Учень часто здійснює вчинки агресивної спрямованості, «втечі» з різних життєвих ситуацій. Має невисокий ступінь життєстійкості (низька здатність щодо уникання ризиків соціального та фізичного характеру).

Для визначення рівнів сформованості цінності життя у підлітків було розроблено програму констатувального етапу дослідження, яка включала застосування для оцінки сформованості вказаної інтегративної якості підлітків ряду методів, зокрема анкетування, написання творчих робіт, розв'язання життєвих ситуацій, експертної оцінки (педагогами, батьками) тощо.

Анкетування здійснювалось на основі розробленої нами анкети-роздуму «Палітра мого життя» для молодших і старших підлітків (окремо), яка складається з 5 блоків: 1. Бережемо життя. 2. Сутність людського життя (в анкеті для молодших підлітків – «Людське життя – ...»). 3. Сім'я і друзі. 4. Заняття. 5. Сьогодні і завтра.

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження засвідчив, що лише в 15,20% вихованців сформований високий (духовно-творчий) рівень цінності життя. Для більшості підлітків характерними є недостатнє усвідомлення відповідальності за власне життя та інших людей, необхідності наповнення життя творчими заняттями, пошуком сенсу життя, прагненням досягати в житті щастя, радості, любові, розбудовувати життя на засадах духовності, віри, оптимізму. Це зумовлює необхідність розроблення методичних рекомендацій для педагогів з метою організації систематичної, цілеспрямованої роботи з школярами із використанням сучасних ефективних форм і методів виховання та налагодження належної співпраці з батьками щодо формування цінності життя у їхніх дітей.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І.Д.Бех. – Київ : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Гончар Л. В. До проблеми формування у молодших підлітків цінності життя / Л.В.Гончар // Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції 20-21 жовтня 2017 р., м. Одеса). – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. – С. 133-136.
3. Малиношевський Р. В. Цінності життя старших підлітків як проблема педагогічного аналізу / Р. В. Малиношевський // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць / Інститут проблем виховання НАПН України. – Вип. 21. – Кн. 2. – Київ, 2017. – С.20-30.
4. Шахрай В. М. Проблема формування в підлітків цінності життя у взаємодії школи і сім'ї: концептуальні засади дослідження / В. М. Шахрай // Народна освіта: електронне наукове фахове видання. – 2017. – Випуск № 3 (33). – Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5045

Шевчук О.В., м. Вінниця

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті представлено педагогічний потенціал української етнічної культури у формуванні екологічної поведінки учнів початкової школи/

Ключові слова: педагогічний потенціал, українська етнічна культура, екологічна поведінка.

The article presents the pedagogical potential of Ukrainian ethnic culture in order to develop ecological behaviour of primary schoolchildren.

Keywords: pedagogical potential, Ukrainian ethnic culture, ecological behaviour.